

บทความวิจัย (Research Article)

ชื่อกล้วยไม้ : การศึกษาประเภทความหมายและความเชื่อ Orchid Names : An Analysis of Meanings and Beliefs

ธนกฤต เพชรรอบ^{1*} สุไพรัตน์ พุ่มทอง¹ ศกวรรณ เหมยคำ¹และสุชาดา เจียพงษ์²Thanakit Phetrob^{1*}, Supairat Poomthong¹, Sakonwan Meaykam¹,
and Suchada Jiaphong²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้ และวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้ โดยใช้ทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) เก็บข้อมูลจากหนังสือที่รวบรวมชื่อกล้วยไม้ไทย 5 เล่ม จำนวน 135 ชื่อ ผลการวิจัยพบประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้ 5 กลุ่มความหมาย โดยลำดับจากจำนวนมากไปน้อย ได้แก่ 1) ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ มีจำนวน 74 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 54.81 2) ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของจำนวน 34 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 25.19 3) ความหมายเกี่ยวกับพืช จำนวน 18 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 13.33 4) ความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ จำนวน 5 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3.70 และ 5) ความหมายเกี่ยวกับสถานที่ จำนวน 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 2.96 ตามลำดับ ส่วนการวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้ พบความเชื่อ 3 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกล้วยไม้เป็นพืชมงคล ความเชื่อเรื่องกล้วยไม้เป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิง และความเชื่อเรื่องกล้วยไม้เป็นพืชมีคุณค่าในท้องถิ่น

คำสำคัญ: กล้วยไม้ไทย ความหมาย ความเชื่อ

^{1*} นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

² สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Thai Language Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

*Corresponding author; email: th0907498920@gmail.com

(Received: 5 February 2024; Revised: 8 May 2024; Accepted: 19 November 2024)

Abstract

This research aims to analyze the meanings of orchid names and to examine beliefs that emerge from those names. The theory of ethnosemantics was employed. The data were collected from five books, which together contained 135 names of Thai orchids. The results revealed that the meanings of orchid names were categorized into five groups, which were ranked in descending order according to the number of each group as follows: 1) animals, with 74 names, accounting for 54.81 percent 2) objects, with 34 names, accounting for 25.19 percent 3) plants, 18 names, accounting for 13.33 percent 4) humans, 5 names, accounting for 3.70 percent 5) places, 4 names, accounting for 2.96 percent. Regarding the analyzation of beliefs, 3 areas of beliefs in orchid names were found: the beliefs about orchids as sacred plants, the beliefs about orchids as a symbol of female gender, and the beliefs about orchids as valuable plants in the local area.

Keywords: Thai orchids, meanings, beliefs

บทนำ

การสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต มนุษย์ใช้ภาษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรม ทำให้ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เมื่อเริ่มที่จะทำความรู้ความเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จะเริ่มจากการทำความรู้จักชื่อของสิ่งนั้นเป็นอันดับแรก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ได้ให้ความหมายของ “ชื่อ” ไว้ว่า ชื่อเป็นคำที่ตั้งขึ้นสำหรับเรียกคน สัตว์ สถานที่ และสิ่งของโดยทั่ว ๆ ไปหรือโดยเฉพาะเจาะจง ชื่อยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะ ความโดดเด่น และเอกลักษณ์ของสิ่งนั้น ๆ อีกด้วย ไม่เพียงเท่านั้น ชื่อยังแสดงให้เห็นถึงความสวยงามในการใช้ภาษา ความเชื่อ สังคมความเป็นอยู่ วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยสังเกตได้ว่าชื่อพืชโดยเฉพาะชื่อกล้วยไม้ของไทยมีลักษณะที่น่าสนใจ บรรยายความสวยงามของดอกและลักษณะเด่นของกล้วยไม้ ให้ผู้ได้ยินสามารถจินตนาการเห็นถึงภาพความสวยงาม กล้วยไม้เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญกับคนไทยและประเทศเป็นอย่างมาก สามารถส่งออกขายต่างประเทศได้ งานวิจัยที่ผ่านมาได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับชื่อกล้วยไม้ เช่นงานวิจัยของ พรวิภา ไชยสมคุณ (2557) วิจัยเรื่อง การตั้งชื่อกล้วยไม้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างและรูปแบบของชื่อกล้วยไม้ไทย พบส่วนประกอบของชื่อกล้วยไม้

3 รูปแบบ คือ 1. ส่วนหลัก ชื่อสกุลหรือชื่อมีส่วนประกอบของคำที่หมายถึง “กล้วยไม้” ปรากฏร่วมกับส่วนขยาย 2. ส่วนหลัก ซึ่งเป็นชื่อสกุลของกล้วยไม้ ไม่มีคำที่หมายถึง “กล้วยไม้” ปรากฏร่วมกับส่วนขยาย 3. การปรากฏเฉพาะส่วนที่เป็นชื่อหรือชื่อสกุล แต่ไม่มีส่วนขยาย และศึกษาถึงความหมายของการตั้งชื่อกล้วยไม้ภาษาไทยสามารถแบ่งออกเป็น 10 กลุ่ม ได้แก่ พืช สัตว์ สิ่งของ มนุษย์ สถานที่ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศาสนาและพิธีกรรม สี อาหาร และอื่นๆ นอกจากนี้ในงานวิจัยของ ฐาปกรณ์ เครือระยา (2563) ได้วิจัยเรื่อง ดอกเอื้องในพิธีกรรมความเชื่อและวัฒนธรรมล้านนา ผลการวิจัยพบว่าดอกเอื้องใช้เวลายาวนานในการออกดอกในเวลาหนึ่งปีจะออกดอกแค่เพียงครั้งเดียว การใช้ดอกเอื้องในพิธีกรรมใด ๆ นั้นจึงแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการจัดพิธีเป็นอย่างยิ่ง

จากการศึกษาข้างต้นยังไม่มีนักวิจัยท่านใดที่วิจัยเกี่ยวกับประเภทความหมายและความเชื่อของชื่อกล้วยไม้ ด้วยทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) วิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้ และ 2) วิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้ โดยจะวิเคราะห์จากชื่อกล้วยไม้จำนวน 135 ชื่อ จากหนังสือชื่อกล้วยไม้จำนวน 5 เล่มได้แก่ 1) กล้วยไม้ไทย 2) กล้วยไม้ป่าในผืนป่าตะวันออก ตอนที่ 1 3) กล้วยไม้ป่าในผืนป่าตะวันออก ตอนที่ 2 4) ร้อยพรรณพฤษชา “กล้วยไม้” และ 5) กล้วยไม้

วัตถุประสงค์

1. วิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้
2. วิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิเคราะห์ความหมายในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantic) ตามแนวคิดของ Frake (1980) ได้มีแนวคิดสรุปได้ว่าการศึกษารายละเอียดเพื่อทำความเข้าใจหรือเข้าถึงระบบความรู้ ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งนั้น มีแนวคิดที่ว่าภาษาเป็นสิ่งที่สะท้อนความคิดและการมองโลกของผู้ใช้ภาษา ทั้งนี้สามารถวิเคราะห์ได้จากความหมายของคำ ดังที่ Nida (1975, pp. 174-186) กล่าวถึงการจำแนกประเภทความหมายตามวงความหมาย (Semantic Domains) ประกอบด้วยกลุ่มความหมายที่มีองค์ประกอบความหมายย่อย (Semantic Component) ที่แน่นอนร่วมกัน เช่น สรรพสิ่ง วัตถุเคลื่อนที่ มวลสาร สิ่งประดิษฐ์ เหตุการณ์ กระบวนการ สภาพ

เป็นต้น แบ่งคำนามออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ ได้แก่ 1) สรรพสิ่ง (Entites) ประกอบด้วย สิ่งไม่มีชีวิต (Inanimate) และสิ่งมีชีวิต (Animate Entities) 2) เหตุการณ์ (Events) 3) นามธรรม (Abstracts) 4) ความเกี่ยวข้องระหว่างสิ่ง ๆ หนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ (Relationals)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการศึกษาชื่อกล้วยไม้ : การศึกษาประเภทและความเชื่อ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้ และวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้ มีวิธีการดำเนินการวิจัยมีลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชื่อกล้วยไม้ แนวคิดทฤษฎีการศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ แนวคิดความเชื่อ ตลอดจนคัดเลือกหนังสือที่รวบรวมชื่อกล้วยไม้จากหนังสือ สารานุกรมในท้องสมุทมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และในเว็บไซต์ออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อสำรวจรวบรวมชื่อกล้วยไม้

2 ขั้นรวบรวมและเก็บข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลชื่อกล้วยไม้ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนดังนี้

1) คณะผู้วิจัยสืบค้นข้อมูลชื่อกล้วยไม้จากหนังสือจำนวน 5 เล่มเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลจำนวน 135 ชื่อ จากหนังสือรวบรวมชื่อกล้วยไม้ไทย จำนวน 5 เล่ม ได้แก่

เศษฐมนตร์ กาญจนกุล. (2552). *กล้วยไม้ไทย*. กรุงเทพฯ: เศรษฐศิลป์.

กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญา. (2556). *กล้วยไม้ป่าในผืนป่า*

ตะวันออกตอนที 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญา. (2558). *กล้วยไม้ป่าในผืนป่า*

ตะวันออกตอนที 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

เศษฐมนตร์ กาญจนกุล. (2550). *ร้อยพรรณพฤกษา “กล้วยไม้”*. กรุงเทพฯ:

เศรษฐศิลป์.

สุทัศน์ ลิ้มปิยะประพันธ์. (2554). *กล้วยไม้*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

2) นำข้อมูลชื่อกล้วยไม้ที่ได้ทั้งหมด 135 ชื่อ จัดการข้อมูลด้วยการนำมาเรียงลำดับตามตัวอักษร ก-ฮ ในรูปแบบตารางโดยใช้โปรแกรม Excel สามารถแสดงตารางรายชื่อชื่อกล้วยไม้ได้ดังนี้

ตาราง 1 รายชื่อกล้วยไม้

ลำดับ	ชื่อกล้วยไม้	ลำดับ	ชื่อกล้วยไม้	ลำดับ	ชื่อกล้วยไม้
1	กระต่ายหูเดียว	2	เสือโคร่ง	3	กล้วยอีเห็น
4	กะเหรี่ยงปากเป็ด	5	ก้างปลา	6	กุหลาบกระเป๋าคิด
7	กุหลาบอินทจักร	8	เข็มเย็บกระสอบ	9	เข็มหนู
10	เข็มแดง	11	เข็มแสด	12	เขากวางแดง
13	เขากวางเผือก	14	เขากวางอ่อน	15	เขาแกะ
16	เคราสีปากชมพู	17	ฉัตรพระอินทร์	18	ช้างกระ
19	ช้างงาเดียว	20	ช้างดำ	21	ช้างแดง
22	ช้างเผือก	23	ช้างพลาย	24	ช้างสารภี
25	แดงอุบล	26	เต่าทอง	27	เถาภูเขา
28	นมตำเลีย	29	เปราะนกกุ่ม	30	พรรณิ
31	มาลัยแดง	32	มိုးชะนี	33	แมงมุมเหลือง
34	รองเท้านารีเกาะช้าง	35	รองเท้านารีขาวพังงา	36	รองเท้านารีขาวสตูล
37	รองเท้านารีคางภ	38	รองเท้านารีคอดยุง	39	รองเท้านารีปีกแมลงปอ
40	รองเท้านารีฝ้าย	41	รองเท้านารีหนวดฤๅษี	42	รองเท้านารีเหลืองกระบี่
43	รองเท้านารีเหลืองตรัง	44	รองเท้านารีเหลืองปราจีน	45	รองเท้านารีอินทนนท์
46	รังแตนนม	47	ว่านจงนาง	48	ว่านแผ่นดินเย็นหิมรัตน์
49	ช้าง	50	สกุลม้าวิ่ง	51	ลิ้นมังกร
52	ว่านอึ้ง	53	เอื้องตาข่าย	54	สำเภางาม
55	สิงโตกำมพูใหญ่	56	สิงโตกำมพูแดง	57	สิงโตไขปลาตุก
58	สิงโตเครายาว	59	สิงโตเคราแดง	60	สิงโตโคมขาว
61	สิงโตโคมไฟ	62	สิงโตงาม	63	สิงโตดอกไม้ไฟ
64	สิงโตนกเหยี่ยว	65	สิงโตนวล	66	สิงโตนักกล้ำ
67	สิงโตนางรำ	68	สิงโตใบพาย	69	สิงโตพัดแดง
70	สิงโตพัดเหลือง	71	สิงโตร่มแดง	72	สิงโตรวงข้าว
73	สิงโตรวงข้าวเมืองจันทร์	74	สิงโตรังแตน	75	สิงโตเล็บเหยี่ยว
76	สิงโตสยาม	77	เสือดาว	78	เสือดำ
79	เสือเหลือง	80	หาวะมะตอย	81	หางเมงเงา
82	อ้วตินกบ	83	เอื้องกระต่ายดอกส้ม	84	เอื้องกาบหมาก
85	เอื้องกุหลาบกระเป๋าคิด	86	เอื้องกุหลาบเหลืองโคราช	87	เอื้องข้าวสาร
88	เอื้องข้าวเหนียวลิง	89	เอื้องเข็มม่วง	90	เอื้องเข็มม่วงเผือก

ตาราง 1 รายชื่อกล้วยไม้ (ต่อ)

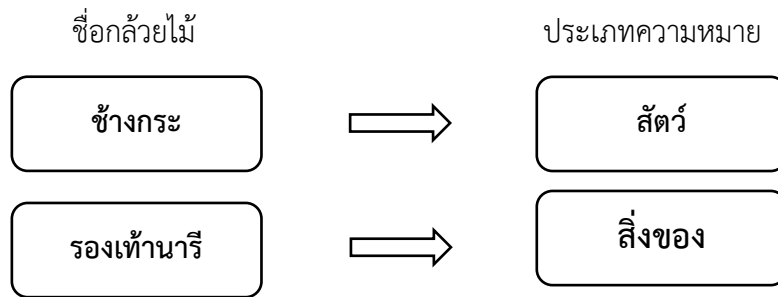
ลำดับ	ชื่อกล้วยไม้	ลำดับ	ชื่อกล้วยไม้	ลำดับ	ชื่อกล้วยไม้
91	เอื้องเขียวเสือลาย	92	เอื้องคำ	93	เอื้องเงินหลวง
94	เอื้องจักจั่น	95	เอื้องจุกนม	96	เอื้องช่อเงินยวง
97	เอื้องดอกมะขาม	98	เอื้องดอกมะเขือ	99	เอื้องตะขาบใหญ่
100	เอื้องตีนจิ้งจก	101	เอื้องทอง	102	เอื้องเทียนขาว
103	เอื้องเทียนสีส้ม	104	เอื้องนกขมิ้น	105	เอื้องนมหนู
106	เอื้องน้ำเต้า	107	เอื้องบายศรี	108	เอื้องเปียใบขน
109	เอื้องใบไผ่	110	เอื้องปากนกแก้ว	111	เอื้องปีกไก่ใหญ่
112	เอื้องแปรงสีฟัน	113	เอื้องผีเสื้อชมพู	114	เอื้องผึ้ง
115	เอื้องพญาไรใบ	116	เอื้องพรายชมพู	117	เอื้องพวงสร้อย
118	เอื้องแพนใบมีด	119	เอื้องมณีนีรตนา	120	เอื้องมัจฉา
121	เอื้องมัลลาย	122	เอื้องรังนก	123	เอื้องลำเทียนปากดำ
124	เอื้องลิ้นด้าใหญ่	125	เอื้องศรีกระบี่	126	เอื้องศรีอาคนย์
127	เอื้องสร้อยแสงแดง	128	เอื้องสีดาล	129	เอื้องเสือขาว
130	เอื้องหนูขาว	131	เอื้องหัวค้อน	132	เอื้องไอยเรศ
133	เอื้องไอยเรศเผือก	134	เอื้องแมงปอเล็ก	135	เอื้องแมงไหม

3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ 2 ข้อ คือ วิเคราะห์ประเภทความหมายและความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้ ตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้

ผู้วิจัยได้รวบรวมชื่อกล้วยไม้ จำนวน 135 ชื่อมาวิเคราะห์ประเภทความหมาย ทั้งนี้ วิเคราะห์ความหมายหลักของชื่อเรียกกล้วยไม้ เช่น กล้วยไม้ชื่อว่า ช้างกระ มีประเภทความหมายเกี่ยวกับ สัตว์ กล้วยไม้ชื่อว่า รองเท้านารี มีประเภทความหมายเป็น สิ่งของ

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้จากความหมายหลักเท่านั้น โดยไม่นำชื่อสกุล เช่น เอื้อง ว่าน มาวิเคราะห์ความหมาย และหากพบความหมายรองของคำ เช่น สิงโตโคมขาว ความหมายหลักคือ สิงโต คือสัตว์เท่านั้น กล่าวคือ สิงโต เป็นความหมายหลัก และโคมขาวเป็นความหมายรอง ซึ่งเป็นส่วนขยาย สิงโตที่มีลักษณะรายละเอียดสีขาว ดังตัวอย่าง

จากชื่อกล้วยไม้ทั้งหมด 135 ชื่อ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตาราง 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้

ลำดับ	ชื่อ	ประเภทความหมาย				
		สัตว์	พืช	มนุษย์	สิ่งของ	สถานที่
1	กระต่ายหูเดียว	✓				
2	เสื่อไคร้	✓				
3	กล้วยอีเห็น		✓			
4	กะเหรี่ยงปากเปิด	✓				
5	ก้างปลา	✓				
6	กุหลาบกระเป๋าคิด		✓			

ตาราง 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ประเภทความหมาย				
		สัตว์	พืช	มนุษย์	สิ่งของ	สถานที่
7	กุหลาบอินทจักร		✓			
8	เข็มเย็บกระสอบ				✓	
9	เข็มหนู				✓	
10	เข็มแดง				✓	
11	เข็มเสด				✓	
12	เขากวางแดง	✓				
13	เขากวางเผือก	✓				
14	เขากวางอ่อน	✓				
15	เขาแกะ	✓				

2) การวิเคราะห์ความเชื่อของชื่อกล้วยไม้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้จำนวน 135 ชื่อแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ประยุกต์กรอบแนวคิดความเชื่อของ สุชาดา เจียพงษ์ (2565)

4. ขั้นสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ชื่อกล้วยไม้ตามแนวคิดทฤษฎีอรรถศาสตร์ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ผู้วิจัยได้สรุปและนำเสนอข้อมูล โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) และอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้

การวิเคราะห์ประเภทความหมายของตั้งชื่อกล้วยไม้ สามารถจำแนกชื่อกล้วยไม้ ได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ สัตว์ สิ่งของ พืช มนุษย์ และสถานที่ โดยเรียงลำดับตามจำนวนชื่อที่พบจากมากไปน้อยได้ ดังนี้

ตาราง 3 ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้

ประเภทความหมาย	ความถี่ของจำนวนชื่อกล้วยไม้	ร้อยละ
1. สัตว์	74	54.81
2. สิ่งของ	34	25.19
3. พืช	18	13.33
4. มนุษย์	5	3.70
5. สถานที่	4	2.96
	135	100

ปรากฏผลการวิจัยต่อไปนี้

1. ความหมายเกี่ยวกับสัตว์

หมายถึง การนำคำที่อยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับสัตว์ หรืออวัยวะของสัตว์มาใช้ในการตั้งชื่อกล้วยไม้ ตัวอย่างเช่น

ชื่อกล้วยไม้ : สิงโตนกเหยี่ยว

คำว่า “สิงโต” เป็นชื่อสัตว์ชนิดหนึ่ง ขนปลายหางเป็นพู่ ตัวผู้เมื่อโตเต็มที่จะมีขนสร้อย คอยาวซึ่งตัวเมียไม่มี อาศัยอยู่เป็นฝูงตามทุ่งโล่ง และคำว่า “นกเหยี่ยว” เป็นชื่อนกที่มีปากเป็นปากขอและคม ปีกแข็งแรง ขาและนิ้วแข็งแรงมาก เล็บยาวแหลม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) การนำคำว่า “สิงโต” และ “นกเหยี่ยว” ที่ใช้เรียกชื่อสัตว์มาตั้งชื่อกล้วยไม้ โดยใช้จุดเด่นของสัตว์ทั้งสองชนิด ได้แก่ แผงคอของสิงโต และปากของนกเหยี่ยว ตั้งชื่อให้เห็นถึงรูปลักษณ์ของดอกล้วยไม้ที่มีขนเป็นแผงสวยงาม และมีลักษณะดอกที่ยื่นออกมาจากส่วนของแผงคอซึ่งมีความคล้ายกับรูปทรงปากของนกเหยี่ยว

2. ความหมายเกี่ยวกับพืช

หมายถึง การนำคำที่อยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับพืช ส่วนต่าง ๆ ของพืชมาใช้ในการตั้งชื่อกล้วยไม้ ตัวอย่างเช่น

ชื่อกล้วยไม้ : เอื้องกาบหมาก

คำว่า “กาบหมาก” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่หาได้ง่ายในชุมชนผู้คนในชุมชนคุ้นเคยกับรูปลักษณ์ของกาบหมากจึงมีการนำคำว่า “กาบหมาก” มาใช้ตั้งชื่อกล้วยไม้ ทำให้ผู้ที่ได้รับฟังสามารถจินตนาการได้ถึงรูปลักษณ์ของกล้วยไม้ชนิดนี้ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกาบหมาก

3. ความหมายเกี่ยวกับมนุษย์

หมายถึง การนำคำที่อยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ หรือกิริยาอาการของมนุษย์ มาใช้ตั้งชื่อกล้วยไม้ ดังตัวอย่าง

ชื่อกล้วยไม้ : ว่านจุนาง

คำว่า “จุนาง” หมายถึง เป็นกิริยาท่าทางในการจูงผู้หญิง แสดงถึงการให้ความสำคัญในเรื่องคนรัก การหาคู่ โดยได้นำคำว่า “จุนาง” มาใช้ในการตั้งชื่อกล้วยไม้ ทำให้ผู้ที่ได้รับฟังเห็นรูปลักษณะของกล้วยไม้ที่แสดงถึงการชักจูง การโน้มน้าว การยอมติดตาม แต่โดยง่ายเช่นเดียวกับลักษณะของดอกกล้วยไม้ที่ ก้านมีลักษณะโค้ง และมีช่อดอกอยู่ปลายก้าน ดอกกล้วยไม้มีสีขาวที่เปรียบดังความบริสุทธิ์ของสภาพสตรี

4. ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของ

หมายถึง การนำคำที่อยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ มาใช้ในการตั้งชื่อกล้วยไม้ ตัวอย่างเช่น

ชื่อกล้วยไม้ : เอื้องเทียนขาว

คำว่า “เทียนขาว” เป็นสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของผู้คนมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงเป็นสิ่งที่ผู้คนคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว ได้มีการนำคำว่า “เทียนขาว” มาใช้ตั้งชื่อกล้วยไม้ ทำให้ผู้ที่ได้รับฟังสามารถจินตนาการถึงรูปลักษณะของกล้วยไม้ กลีบดอกมีลักษณะคล้ายเปลวเทียนและเป็นสีขาว

5. ความหมายเกี่ยวกับสถานที่

หมายถึง การนำคำที่อยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด ที่มา สถานที่ของพันธุ์ กล้วยไม้มาใช้ในการตั้งชื่อ ตัวอย่างเช่น

ชื่อกล้วยไม้ : เอื้องศรีอาคเนย์

คำว่า “อาคเนย์” หมายถึง ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ได้มีการนำคำว่า “อาคเนย์” มาใช้ตั้งชื่อกล้วยไม้ ทำให้รับรู้ถึงที่มาของกล้วยไม้

การวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้

ชื่อกล้วยไม้สามารถสะท้อนความเชื่อของคนในสังคมไทยตามแนวคิดทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ของ Frake (1980) โดยเชื่อว่าการศึกษาภาษาสามารถทำความเข้าใจหรือเข้าถึงระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งนั้น จากชื่อกล้วยไม้ และวิเคราะห์ประเภทความหมายสามารถสังเคราะห์ความเชื่อของคนไทยที่สะท้อนจากชื่อกล้วยไม้ได้ดังนี้

1. กล้วยไม้เป็นพืชมงคล คนในสังคมไทยเชื่อว่ากล้วยไม้ เป็นพืชมงคล จึงตั้งชื่อกล้วยไม้ที่มีความหมายดี มีมงคล โดยนำสัตว์ที่คนไทยเชื่อว่าเป็นสัตว์มงคลมาตั้งชื่อเปรียบกล้วยไม้มีลักษณะเช่นเดียวกับสัตว์นั้น ๆ ดังตัวอย่าง

ชื่อกล้วยไม้จากสัตว์มงคล สัตว์ใหญ่ เช่น สิงโต ช้าง มังกร เสือ เป็นต้น ดังชื่อกล้วยไม้ต่อไปนี้ สิงโตกำมพูใหญ่ สิงโตกำมพูแดง สิงโตโคมไฟ สิงโตเครายาว สิงโตนกเหยี่ยว สิงโตร่มแดง สิงโตสยาม สิงโตรังแตน เสือดำ เสือดาว เสือเหลือง เอื้องเสือขาว เอื้องเขี้ยวเสือลาย เอื้องไอยเรศ เอื้องไอยเรศเผือก ช้างกระ ช้างงาเดียว ช้างดำ ช้างแดง ช้างเผือก ช้างพลาย ช้างสารภี ลันมังกร

2. ความเชื่อเรื่องกล้วยไม้เป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิง จากชื่อกล้วยไม้พบจำนวนมากที่มีความหมายเกี่ยวกับมนุษย์เพศหญิง หรือของใช้ของผู้หญิง สะท้อนความคิดของคนไทยที่เชื่อว่ากล้วยไม้เป็นไม้สวยงาม คือสัญลักษณ์หรือตัวแทนของเพศหญิง เช่น ร่องเท้านารี ร่องเท้านารีเกาะช้าง ร่องเท้านารีขาวพังงา ร่องเท้านารีขาวสตูล ร่องเท้านารีคางคก ร่องเท้านารีดอยตุง ร่องเท้านารีปึกแมลงปอ ร่องเท้านารีฝ้ายหอย ร่องเท้านารีหวดฤๅษี ร่องเท้านารีเหลืองกระบี่ ร่องเท้านารีเหลืองตรัง ร่องเท้านารีเหลืองปราจีน ร่องเท้านารีอินทนนท์ พรรณี นอกจากนี้ ชื่อสายพันธุ์เอื้อง “เอื้อง” เป็นภาษาถิ่นภาคเหนือ หมายถึง ใช้เรียกหญิงสาวทางภาคพายัพ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1437) สื่อความหมายหมายถึงเพศหญิง ได้แก่ เอื้องจุกนม เอื้องพวงสร้อย เอื้องสร้อยแสงแดง เอื้องพรายชมพู ที่มีเอื้องปากนกแก้ว เอื้องนกขมิ้น เอื้องน้ำเต้า เอื้องลิ้นดำ เอื้องผึ้ง เป็นต้น

3. ความเชื่อเรื่องกล้วยไม้เป็นพืชที่มีคุณค่าในท้องถิ่น จากชื่อกล้วยไม้สะท้อนความเชื่อของคนไทย โดยเชื่อว่ากล้วยไม้เป็นพืชที่มีคุณค่าในท้องถิ่น เมื่อตั้งชื่อกล้วยไม้จะระบุแหล่งที่มา ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจ เป็นของดีมีคุณค่าประจำท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์รักษาไว้ โดยชื่อกล้วยไม้หลายชื่อที่ระบุที่มาว่าเป็นกล้วยไม้จากแหล่งใด เพื่อแสดงถึงความเป็นพืชประจำชาติประจำท้องถิ่น ใช้ภาษาที่ให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาสถานที่ สะท้อนความเชื่อของคนในท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจและเชื่อว่ากล้วยไม้คือทรัพย์สินสมบัติที่มีคุณค่าของท้องถิ่น เช่น วานแผ่นดินเย็น

เหิมรัตน์ แดงอุบล กล้วยไม้สายพันธุ์เอื้อง เช่น ศรีกระบี่ ศรีอาคเนย์ กุหลาบเหลืองโคราช กล้วยไม้สายพันธุ์รองเท้านารี เช่น ดอยตุง ขาวพั่งา เกาะช้าง ขาวสตูล เหลืองกระบี่ อินทนนท์ เหลืองปราจีน เหลืองตรัง กล้วยไม้สายพันธุ์สิงโต เช่น รวงข้าวเมืองจันทน์ สยาม นอกจากนี้ยังตั้งชื่อกล้วยไม้จากสิ่งของเครื่องใช้ที่มีความหมายดีมีคุณค่า หรือ ตำแหน่งยศศักดิ์ หรือมีความหมายแฝงความหมายถึงสิ่งที่มีคุณค่า ชั้นสูง เคารพบูชา เช่น ฉัตรพระอินทร์ กุหลาบอินทจักร เต้าทอง เอื้องพญาไรใบ เอื้องมณีรัตน เอื้องช่อเงินยวง เอื้องเงินหลวง เอื้องทอง เอื้องคำ เอื้องบายศรี

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้ และวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้ โดยใช้ทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ผลการวิจัยพบว่าประเภทความหมายของชื่อกล้วยไม้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม โดยสามารถลำดับจากจำนวนมากไปน้อย ได้แก่ 1) สัตว์ มีจำนวน 74 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 54.81 2) สิ่งของจำนวน 34 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 25.19 3) พืช จำนวน 18 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 13.33 4) มนุษย์ จำนวน 5 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3.70 และ 5) สถานที่ จำนวน 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 2.96 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากงานวิจัยที่ผ่านมา คือ งานวิจัยของ พรวิภา ไชยสมคุณ (2557) ได้ศึกษาชื่อกล้วยไม้จากแหล่งข้อมูลประเภทหนังสือคนละเล่มคือ ศึกษาจากรายชื่อกล้วยไม้ไทยของสวนพฤกษศาสตร์พบชื่อกล้วยไม้แบ่งตามความหมายได้เป็น 10 ประเภท อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้จัดประเภทความหมายเป็นกลุ่มใหญ่ 5 ประเภท ซึ่งได้รวมประเภทความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ที่รวมถึงพฤติกรรม การกระทำของมนุษย์เกี่ยวกับพิธีกรรม การเกษตร ซึ่งเป็นการกระทำของมนุษย์ในกลุ่มเดียวกัน ไม่ได้จัดประเภทด้านความเป็นสิริมงคลแยกออกมา จึงมีจำนวนประเภทความหมายต่างกัน

ผลการวิจัยความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อกล้วยไม้ โดยพิจารณาจากชื่อกล้วยไม้ที่แบ่งประเภทตามความหมาย พบความเชื่อ 3 ประเภท ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกล้วยไม้เป็นพืชมงคล ความเชื่อเรื่องกล้วยไม้เป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิง และความเชื่อเรื่องกล้วยไม้เป็นพืชมีคุณค่าในท้องถิ่น ทั้งนี้วิเคราะห์ความเชื่อจากชื่อกล้วยไม้ สามารถสะท้อนเห็นความคิดการมองโลกของผู้ใช้ภาษาในกลุ่มชาติพันธุ์ได้ โดยคนไทยเชื่อว่ากล้วยไม้เป็นพืชมงคลเช่นเดียวกับสัตว์มงคลในท้องถิ่น ดังที่ ธนัฐตา ศรศักดิ์ (2563, น. 2) กล่าวว่า ช้างเป็นสัตว์มงคล สัตว์คู่บ้านคู่เมือง และเป็นสัตว์คู่บารมีของพระมหากษัตริย์ไทย ดังนั้นคนไทยเชื่อว่าช้างเป็นสัตว์มงคลจึงนำมาตั้งเป็นชื่อเรียกกล้วยไม้ ประกอบกับลักษณะทางกายภาพของดอกกล้วยไม้มีลักษณะคล้ายวงของช้าง

ทั้งนี้สะท้อนระบบความคิดหรือมโนทัศน์ และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทยที่ผ่านรูปภาพ หรือคำที่ใช้ในการตั้งชื่อกล้วยไม้ นอกจากนี้ยังมีสัตว์มงคลอื่น ๆ เช่น สิงโตที่แสดงความเป็นเจ้าป่า ซึ่งกล้วยไม้เป็นพืชที่ต้องอาศัยอากาศหรือสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์จึงจะเจริญงอกงามออกดอก เป็นสิ่งที่หาได้ยากเหมือนกับเจ้าป่าหรือราชินีแห่งป่า เป็นต้น นอกจากนี้ในงานวิจัยของ ยศกร สิทธิศักดิ์ ไพบุลย์ จรัลวิไล จรูญโรจน์ และวิภากร วงศ์ไทย (2553, น. 132) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาชื่อลายผ้าแพรวาในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์” ที่พบว่า ชื่อของลายผ้า ยังสะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิตตามความเชื่อ และงานวิจัยของ สุชาดา เจียพงษ์ (2565) ได้วิจัย เรื่อง ลายผ้าทอ จังหวัดพิษณุโลก : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ ผลการศึกษา ด้านความเชื่อพบว่าภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อลายผ้าสามารถสะท้อนความเชื่อของคนไทย โดยพบ ความเชื่อเกี่ยวกับความสิริมงคลจากลายผ้า เช่น ผ้าทอลายพญานาค ผ้าทอลายนกยูง ผ้าทอลาย หงส์ฟ้า และผ้าทอลายช้าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรศึกษาชื่อกล้วยไม้จากต่างประเทศ หรือแหล่งข้อมูลอื่นๆเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย
2. ควรศึกษาที่มาและความหมายในเชิงประวัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชื่อของกล้วยไม้
3. อาจมีการลงพื้นที่จริงหรือสอบถามข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชื่อกล้วยไม้จากผู้เชี่ยวชาญ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำความรู้และทฤษฎีเชิงอรรถศาสตร์ ไปใช้ในการวิเคราะห์ชื่อในหมวดหมู่อื่น ๆ ต่อไป
2. อาจศึกษาชื่อพืชอื่นๆ เพื่อเห็นมโนทัศน์ของคนไทยที่ใช้ในการตั้งชื่อที่มีมุมมองแตกต่างไปจากชื่อกล้วยไม้
3. อาจลองใช้ทฤษฎีทางอรรถศาสตร์อื่น ๆ นอกเหนือจากงานวิจัยครั้งนี้ในการศึกษาวิจัย ถ้อยคำ หรือชื่อ ของสิ่งต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญา. (2556). *กล้วยไม้ป่าในผืนป่าตะวันตก*

ตอนที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

_____. (2558). *กล้วยไม้ป่าในผืนป่าตะวันตก*

ตอนที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ฐาปกรณ์ เครือระยา. (2563, กรกฎาคม - ธันวาคม). ดอกเอื้องในพิธีกรรม ความเชื่อและ

วัฒนธรรมล้านนา. *วารสารวิจิตรศิลป์*, 11(2), 177-206.

ธณัฐดา ศรศักดิ์. (2563). *การสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมในการฝึกสัตว์ท้องถิ่นไว้ใช้งานในภูมิภาค*

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรณีศึกษาการฝึกช้างของชาวกูย จังหวัดสุรินทร์. (ภาคนิพนธ์

ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา,

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

พรวิภา ไชยสมคุณ. (2557). การตั้งชื่อกล้วยไม้. *วารสารสมาคมไทยคดีศึกษาแห่งสาธาณรัฐ*

เกาหลี, 21(1), 81-108.

ยศกร สิทธิศักดิ์ไพบูลย์, จรัลวิไล จรูญโรจน์ และวิภากร วงศ์ไทย. (2553). การศึกษาเชื้อสายผ้า

แพรวาในภาษาผู้ไทยตามแนวบรรณศาสตร์ชาติพันธุ์. *วารสารวิจัย มข.*, 10(1), 126-133.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. (2550). *ร้อยพรรณพฤกษา “กล้วยไม้”*. กรุงเทพฯ: เศรษฐศิลป์.

_____. (2552). *กล้วยไม้ไทย*. กรุงเทพฯ: เศรษฐศิลป์.

สุชาดา เจียพงษ์. (2565, กันยายน - ธันวาคม). ผ้าทอจังหวัดพิษณุโลก: การวิเคราะห์

ความหมายและความเชื่อ. *วารสารอักษรศาสตร์และไทยศึกษา*, 44(3), 1-14.

สุทัศน์ ลิ้มปิยะประพันธ์. (2554). *กล้วยไม้*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

Frake, C. O. (1980). *Language and Cultural Description: Essays*. California:

Standford University Press.

Nida, E. A. (1975). *Componential Analysis of Meaning: An introduction to*

semantic structures. New York: Mouton.